

KAPITALFÖRSÖRJNING I GLES- OCH LANDSBYGDER

INNEHÅLL

1 KAPITALFÖRSÖRJNING	2
1.1 Inledning	2
1.2 Kapitalbegreppet	2
1.2.1 Finansiellt kapital	2
1.3 Andra former av kapital	3
1.4 Social ekonomi	4
1.5 Förändrade förutsättningar	4
1.5.1 Förmånsrätten	5
1.5.2 Basel 2	6
1.6 Bankerna	6
1.6.1 Kontanter som betalningsmedel	7
1.7 Företagsinteckningar i gles- och landsbygder	7
1.8 Behov av kapital	9
1.8.1 Inledning	9
1.8.2 Företag i gles- och landsbygdsområden	9
1.9 Befintlig finansieringsverksamhet	9
1.9.1 Regeringens åtgärder	9
1.9.2 Riskkapitalbolagens verksamhet	11
1.9.3 Andra finansiärer	11
1.9.4 Statliga stöd till företag	12
1.9.5 Finansieringsmöjligheter som kompletterar lån och riskkapital	15
1.10 Tillgången till kapital	17
1.10.1 Inledning	17
1.10.2 Regeringens syn	17
1.10.3 Näringsutskottets syn	17
1.10.4 Några studier på området	18
1.10.5 Några andra rapporter	20
1.11 Nya initiativ och satsningar	22
1.12 Kapital och kvinnors företagande	22
1.13 Slutsatser	23
1.14 Åtgärder för en bättre kapitalförsörjning – Glesbygdsverkets förslag	25
REFERENSER	27

1 KAPITALFÖRSÖRJNING

1.1 INLEDNING

Det övergripande syftet med denna rapport är att belysa eventuella skillnader i villkor och förutsättningar för småföretagande i gles- och landsbygdsområden jämfört med andra områden i landet. I detta ingår även att redovisa eventuella skillnader i behov av och tillgång till kapital.

En god tillgång till finansiellt kapital är en viktig förutsättning för allt företagande; för att nya företag ska kunna starta och för att befintliga företag ska kunna utvecklas och växa. Generellt sett gäller detta alla typer av företag, alla branscher och oavsett företagens storlek. Däremot varierar behoven av kapital naturligtvis mellan olika företagstyper, mellan olika skeden i ett företags verksamhet och mellan enskilda företag. I ett expansionskede krävs kapital för investeringar men oberoende av om företaget är nystartat eller inte krävs rörelsekapital för den löpande verksamheten.

Det optimala är naturligtvis att företagen kan finansiera alla delar av sin verksamhet med egna medel, dvs. eget kapital eller ägarkapital. I ett expansionskede eller vid utveckling av nya produkter eller tjänster krävs dock ofta tillskott av externt kapital för att möjliggöra planerade satsningar. Det är här marknaden och dess aktörer kommer in, framför allt banker och andra finansieringsinstitut.

Vid nystart av företag där dessa behöver komma igång med verksamheten och utveckla sin affärsidé är möjligheterna till finansiering av avgörande betydelse. Det räcker inte med en god affärsidé och en duktig entreprenör; någonstans i systemet måste det också finnas en tilltro till satsningen för att den ska vara möjlig att genomföra. Bristen på kapital, framför allt i tidiga skeden, beskrivs väldigt ofta som ett av de största hindren för att komma gång med en verksamhet. Även för unga företag och företag i expansionsfasen framställs ofta dessa problem som särskilt stora. Det är kanske inte heller så konstigt eftersom det här ofta handlar om nya och oprövade idéer och där företagen inte har varken säkerheter eller tidigare framgångar att visa upp för långivarna eller riskkapitalisterna. Kapitalmarknaden påverkas också av strukturella skillnader som gör att tillgången till kapital kan variera mellan olika delar av landet och mellan olika branscher.

Det är uppenbart att banksystemet och riskkapitalmarknaden inte fullt ut klarar av att tillgodose de behov som företagen har. Inte minst för småföretagen i gles- och landsbygdsområden tycks kapitalförsörjningen vara ett allt aktuellt område. Vill vi ha ett ökat företagande och fler arbetstillfällen måste det till nya och bättre lösningar för att tillgodose dessa behov.

1.2 KAPITALBEGREPPET

1.2.1 Finansiellt kapital

Behovet av kapital kan skilja sig åt mellan olika skeden av ett företags verksamhet, mellan olika företag och mellan branscher. Alla företag behöver naturligtvis rörelsekapital för den löpande verksamheten men dessa behov klaras många gånger utan extern hjälp om företagens verksamhet genererar tillräckliga medel. När ett företag står inför en expansion och vill växa krävs däremot ofta tillskott av kapital i någon form från externa aktörer.

Ett välkänt faktum är att unga och nystartade företag ofta har svårare att klara sig utan extern finansiering. Samtidigt som det kan finnas en god tillgång till eller tillräckligt utbud av kapital för inarbetade företag kan det saknas kapital i tidiga skeden. Många småföretag är i hög utsträckning beroende av olika typer av bankfinansiering med krav på säkerheter som motprestation. Unga företag har inte samma möjligheter som mer inarbetade företag att lämna säkerheter. Eftersom småföretag och då framför allt unga sådana i hög utsträckning saknar

materiella tillgångar blir det ofta svårt att hitta nödvändig finansiering. Ägarkapital kan då vara den möjlighet som återstår.

När vi diskuterar kapitalförsörjningsfrågor och eventuella skillnader i behov och tillgång mellan småföretag i olika delar av landet är det viktigt att först kort beskriva de vanligaste typerna av finansiellt kapital. Nedan ges en övergripande beskrivning av skillnaderna mellan lån och riskkapital.

1.2.1.1 Lån

Banklån är den vanligaste och mest betydelsefulla formen av extern finansiering¹. Lånen medför avtalsmässiga förpliktelser som måste infrias oberoende av om investeringarna och verksamheten blir lönsam. Bankerna tar därför, förutom ränta på lånet, ut säkerheter i företaget eller hos företagets ägare för att minimera sitt risktagande. Banklån och andra liknande finansieringsinstrument är främst lämpade för materiella investeringar som kan avyttras på en andrahandsmarknad.

1.2.1.2 Riskkapital

Riskkapital är i princip det samma som företagets egna kapital eller ägarkapital. Det finns flera olika former av riskkapital, det som skiljer dessa åt är i första hand inriktningen på investeringarna. Venture capital riktas t.ex. mot investeringar i små- och medelstora tillväxtföretag som befinner sig i sådd-, uppstarts- eller expansionsfaserna². Det vi definierar som Venture capital är där ett bolag, eller privatperson (affärsängel), går in och stödjer det egna kapitalet i bolaget med sina likvida medel. Detta är den huvudform som de flesta venture-capitalbolag använder sig av när man går in i andra bolag. Hur detta genomförs kan ta lite olika former, men klart är att man alltid har ett mycket aktivt ägande i bolaget.

Det finns även riskkapitalformer som kan liknas vid ett mellanting mellan riskkapital och lån. Gemensamt för riskkapitalinvesteringar är ett stort risktagande men samtidigt möjligheter till en hög avkastning. Ägarna tar, i förhållande till banker och andra finansiärer, en större risk eftersom det är det egna kapitalet som försvinner först vid en obeståndssituation. Samtidigt är möjligheterna till avkastning större om investeringarna och verksamheten utvecklas på ett positivt sätt.

1.2.1.3 Riskvilligt kapital

Som ett komplement till bankernas verksamhet kan staten erbjuda riskvilliga krediter eller lån med ett större risktagande, med lägre krav på säkerheter och där återbetalningsvillkoren kan vara mer flexibla. ALMI Företagspartner, Industrifonden och Norrlandsfonden är exempel på sådana organisationer som beviljar riskvilliga krediter. Dessa har oftast formen av en sorts villkorslån som avskrivs om projektet som man sökt krediter för av någon orsak inte uppnår det tänkta resultatet. Det handlar dock även här om lån som ska betalas tillbaka om satsningarna blir lyckade. Det finns även statliga bidrag till investeringar i företag som i vissa fall kan vara ett komplement till bankernas och ALMI:s verksamheter. I avsnitt 1.9 ges en något utförligare beskrivning av dessa delar.

1.3 ANDRA FORMER AV KAPITAL

I diskussioner om entreprenörskap och företagsutveckling lyfts ofta även andra former av kapital fram som nödvändiga för en positiv utveckling. Här brukar nämnas humankapital, socialt kapital och andra former av sociala faktorer som på olika sätt kan bidra till att företag startas och utvecklas.

---

¹ Nutek 2003. *Finansieringsmöjligheter. Vägledning för företag och deras kapitalbehov.*

² Nutek. <http://www.nutek.se/sb/d/103> 2006-04-10.

Mänskligt kapital, eller humankapital, kan sägas vara värdet av den samlade kunskapen och kompetensen hos befolkningen. Genom att människor ökar sin kunskap och kompetens så ökar samtidigt deras produktivitet och deras framtida inkomster. Till skillnad från arbete så existerar humankapitalet även om det inte utnyttjas eller används. Humankapitalet är dock, på samma sätt som realkapital, en förutsättning för arbete³.

Socialt kapital kan beskrivas som ett förtroendekapital individer eller grupper av individer emellan. En skillnad mellan socialt kapital och fysiskt kapital är att det sociala kapitalet inte slits ned ju mer det används, istället bör det öka ju mer det utnyttjas⁴.

Goda förebilder, sociala nätverk och en tradition av företagande är några faktorer som brukar framhållas som viktiga för nyföretagande och entreprenörskap. Områden med en god tradition av företagande genererar oftast fler nya företagare än områden där företagartaditionen är lägre. I många kulturer är det också betydligt vanligare än i Sverige att familjen eller vänner deltar i eller satsar kapital i familjemedlemmars verksamheter.

1.4 SOCIAL EKONOMI

Den sociala ekonomin består av organiserade verksamheter som primärt har ett samhällligt ändamål och är organisatoriskt fristående från den offentliga sektorn. Dessa sociala och ekonomiska verksamheter bedrivs huvudsakligen i föreningar, kooperativ, stiftelser eller liknande sammanslutningar. Företagande inom social ekonomi kan många gånger vara ett sätt att starta och bygga upp en verksamhet som sedan kan utvecklas och växa även i andra företagsformer.

Den vanligaste associationsformen inom social ekonomi är den kooperativa formen. Regeringen stödjer satsningar för att främja etablering av kooperativ verksamhet genom statsbidrag till lokala kooperativa utvecklingscentrum, s.k. LKU:n. LKU:na erbjuder information om kooperativ verksamhet och rådgivning inför etablering av kooperativ. Vid sidan om stödet till LKU:na finns övriga statliga insatser som även ska vara tillgängliga för företag inom social ekonomi.⁵

Glesbygdverket har också mottagit signaler som tyder på att företag inom den sociala ekonomin, men även annat lokalt entreprenörskap, kan ha svårare än andra företag att få tillgång till finansiellt kapital. Drivkrafterna bakom företagande inom social ekonomi är delvis andra eller bredare än enbart vinst och tillväxt. Här fungerar inte de traditionella formerna för kapitalförsörjning och finansiering tillräckligt bra eftersom dessa verksamheter till viss del måste bedömas efter andra kriterier än andra företag. Det bygger framför allt också på en väldigt god lokalkännedom som numera dock till stor del saknas i och med bankernas centralisering av kontor och kreditgivning. Detta kan och har medfört en svårare finansieringssituation för många verksamheter inom social ekonomi eller på lokal nivå⁶. Här behöver marknaden kompletteras för att även dessa initiativ ska få möjlighet att utvecklas.

1.5 FÖRÄNDRADE FÖRUTSÄTTNINGAR

Befintliga regelsystem, både nationella och internationella, påverkar även bankernas verksamhet och agerande. Om förutsättningarna för bankernas kreditgivning förändras påverkar detta i sin tur de företag som är i behov av lånemedel för sina verksamheter. För att minimera risktagandet

---

³ Kjellberg, Olsson (2006). *Lokalt kapital utvecklar bygden*.

⁴ Glesbygdverket (2005). *Henrik Bengtsson*.

⁵ Riksdagen. *Svar på fråga 2005/06:1024*.

⁶ *Det svenska nätverket för Jeremie och Jessica (tidigare Det Svenska Nätverket för Lokala Fonder) talar om ett marknadsmisslyckande*.

kräver bankerna ofta allt bättre säkerheter för sina lån, vilket kan leda till att färre låneansökningar beviljas och att företagarna tvingas teckna allt större borgensåtaganden. Ett exempel är de förändringar i Förmånsrättslagstiftningen som beslutades under våren 2003.

1.5.1 Förmånsrätten

Riksdagen beslutade under våren 2003 om en ny lag om företagsinteckning (Förmånsrättslagen 1970:979) som ersätter den tidigare lagen om företagshypotek. Den nya företagsinteckningen ger bankerna allmän förmånsrätt och gäller i 55 % av värdet av gäldenärens hela egendom som återstår sedan borgenärer med bättre förmånsrätt fått betalt. Ett av syftena med reformen var att underlätta för företag att genomföra företagsrekonstruktion istället för att gå i konkurs⁷. Genom riksdagsbeslutet slopades bland annat statens förmånsrätt gällande skatter och allmänna avgifter och arbetstgares löneskydd vid konkurser förbättrades. Tidigare oprioriterade fordringsägare fick en starkare rättslig ställning. Syftet var att i framtiden hindra att konkurser sprider sig från ett företag till dess affärspartners. Syftet med reformen var också att bidra till att kreditgivning och kredituppföljning mer än hittills inriktas på ett projekts utsikter till lönsamhet.

Förmånsrättslagen reglerar alltså den turordning i vilken fordringsägare får utdelning vid konkurs. När den nya lagen trädde i kraft den 1 januari 2004 tillämpades den endast för nya lån (dvs. lån som beviljats efter den 1 januari 2004) men fr.o.m. den 1 januari 2005 omfattar lagen även gamla lån.

Tidigare hade bankerna rätt att få ut 100 % av den lämnade säkerheten vid en konkurs men i den nya lagen har bankernas förmånsrätt sänkts till 55 % av värdet av den pantsatta egendomen. Därför har kreditgivare också ägnat sig åt att omvärdera sina fordringar och minimera sina risker då möjligheterna att utmäta gäldenärens egendom försämrats radikalt. Detta har i vissa fall lett till både uppsagda krediter och hårdare kreditvillkor som följd. Finansieringsformer som factoring och leasing har också ökat i omfattning, vilket i många fall kan innebära fördyringar för de enskilda företagen. En av de effekter de nya reglerna fått är alltså en försämrad kreditgivning till mindre företag. Känsligast i detta sammanhang är nystartade företag utan möjlighet att använda företagsinteckningar som säkerhet.

Institutet för tillväxtpolitiska studier (ITPS) har på uppdrag av regeringen utvärderat om målen med förmånsrättsreformen har uppnåtts och reformens effekter⁸. I uppdraget har ingått att undersöka förutsättningarna generellt för kapitalförsörjning till företag, varvid små och medelstora företag liksom entreprenörer särskilt ska uppmärksammas. ITPS ska analysera konsekvenserna i olika delar av landet, särskilt i nationella stödområden och landsbygdsområden utanför dessa. ITPS lämnade i juli 2005 en delrapport av uppdraget som innehåller resultatet av undersökningen hittills när det gäller kapitalförsörjningen till företag. Uppdraget i sin helhet ska slutredovisas senast den 1 december 2007.

Av ITPS delrapport⁹ framgår att de negativa effekterna av förändringarna överväger de positiva. Av de undersökta företagen anger sexton procent att de under 2004/05 har fått krediterna omprövade med krav på ökade säkerheter och/eller kapitalinsatser. Andelen är signifikant högre och uppgår till cirka tjugo procent för medelstora företag (20–250 anställda) och företag i stödområdet. Däremot är andelen lägre eller åtta procent för de allra minsta företagen. ITPS bedömning är att de kan se en tydlig negativ effekt för små och medelstora företag. Ungefär hälften av företagen i undersökningen anger att omprövningen försämrat företagets tillväxtpotentialer. Enligt ITPS framstår det också som klart att effekterna till stor del kan

---

⁷ Riksdagens näringsutskott 2004/05:NU1.

⁸ Regeringens beslut JU 2004/7178/L2, JU 2004/7317/L2.

⁹ ITPS. Delrapportering av uppdraget att utvärdera förmånsrättsreformens olika effekter, Dnr. 1-012-2004/0283.

hänföras till den genomförda reformen. ITPS slutsats är därför att en skyndsam återgång från nuvarande 55 procent till 100 procent av företagsinteckningens värde är den mest naturliga åtgärden, även om en återgång till tidigare regler troligen inte innebär en återgång till den ursprungliga situationen. Finansieringsformer som factoring och leasing har ökat i omfattning och det är tveksamt om bankerna har en vilja att förändra denna situation.

I en studie av Hessing, Johansson 2005¹⁰ dras slutsatsen att bankerna till följd av den nya förmånsrättslagen blivit restriktivare vid sin kreditgivning och ökat säkerhetskraven på företagen. Enligt författarna förespråkar bankerna i allt större utsträckning alternativa finansieringsformer, leasing, avbetalning och factoring, eftersom det ger dem bättre förmånsrätt vid konkurs. Detta har medfört att nystartade verksamheter samt små företag med stort kapitalbehov fått en försvårad finansieringssituation, eftersom de saknar säkerheter och alternativa finansieringsformer inte kan tillämpas. Av studien framkommer dock också att det råder delade uppfattningar, även bland näringslivets olika företrädare, om effekterna av den ändrade lagstiftningen.

Det råder alltså i hög grad delade meningar om vilka och hur stora effekter den genomförda reformen haft. ITPS slutsatser ifrågasätts också från många håll¹¹ eftersom delrapporten genomfördes vid en tidpunkt då den genomförda reformen bara verkat i cirka ett halvt år och effekterna därför inte kan utläsas efter en så kort tid.

Riksdagen beslutade i mars 2006¹² att ändra företagsinteckningens förmånsvärde från 55 procent till 100 procent, dvs. en återgång till tidigare regler. Övriga delar av förmånsrättsreformen lämnades oförändrade.

1.5.2 Basel 2

Senast från år 2007 ska banker och andra långgivare tillämpa nya internationella kapitaltäckningsregler, de s.k. Basel 2-reglerna. De avgör hur mycket säkerhet i form av eget kapital som långgivare måste ha. Tanken med de nya reglerna är att banker och andra långgivare ska mäta riskerna i sin långgivning och sin verksamhet på ett mer avancerat sätt. Kapitalkraven ska på ett tydligare sätt stå i relation till de faktiska risker som kreditinstituten tar och kravet på kapitaltäckning sätts sedan utifrån de nya riskberäkningarna. Tanken är att hög risk ska kosta mer för låntagarna och låg risk mindre.

Vissa bedömare hävdar att med nuvarande metoder att mäta risker och kapitalkrav kan dessa förändringar leda till att goda låntagare i praktiken subventioneras dåliga. Vissa bedömer också att de nya kapitaltäckningsreglerna kan få en del svåröverblickbara konsekvenser¹³. Unga företag och företag med en hög riskprofil kan t.ex. få det svårare att få finansiering eftersom kreditgivarnas riskmedvetenhet kommer att öka. De nya reglerna befaras också leda till att företag får det svårare att få tillgång till kapital i en lågkonjunktur, eftersom kreditgivarnas risker ökar i en lågkonjunktur.

1.6 BANKERNA

Bankernas infrastruktur har genomgått en stor förändring under de senaste decennierna. Hos de stora affärsbankerna och de fristående sparbankerna har antalet kontor blivit färre¹⁴. Vi saknar

---

¹⁰ Hessing, Johansson 2005. *Handelshögskolan BBS: Företag i kläm? Nya förmånsrättslagens påverkan vid finansiering till små och medelstora företag.*

¹¹ Se t.ex. riksdagsdebatt om lagutskottets betänkande 2005/06:LU18.

¹² Protokoll 2005/06:93.

¹³ TCO. *Promemoria om nya kapitaltäckningsregler 2006-03-20.*

¹⁴ <http://www.bankforeningen.se/Statistik> 2006-04-27.

dock statistik som visar var i landet som dessa nedläggningar gjorts, men man bör kunna anta att många kontor i gles- och landsbygdsområden och på mindre orter har försvunnit under denna tidsperiod. Många kontor har också omvandlats till enbart rådgivningskontor utan kontanthantering.

I många fall har också ansvarsnivåerna och de kreditgränser som de lokala bankcheferna kan fatta beslut om förändrats, vilket har fått till följd att allt fler lånebeslut tas på central nivå och efter generella regler. Nedläggningen av lokala bankkontor och en ökad central styrning torde försvåra kreditgivningen till företagen i dessa områden, eftersom den lokala kännedomen om företagen och deras förutsättningar och historia minskar. Problemet kan därför sägas ligga i ett mer storskaligt och centralistiskt agerande från bankernas sida snarare än hos de kvarvarande lokala bankkontoren.

Samtidigt har många nya aktörer kommit in på den svenska marknaden under senare år, både utländska banker, s.k. nischbanker och andra. De nya bankaktörernas verksamhet och kontorsnät torde i de flesta fall vara lokaliserade i större städer. Många av de nya bankerna är dessutom s.k. Internetbanker utan ett uppbyggt kontorsnät. Internetbankerna samarbetar ofta med de traditionella bankerna för att kunderna ska kunna använda sina uttagskort i vanliga uttagsautomater. Även de mer traditionella bankerna har kompletterat sitt tjänsteutbud med en internetbank för att öka tillgängligheten för sina kunder. Internetbankerna har i de flesta fall i första hand privatkunder som sina målgrupper.

1.6.1 Kontanter som betalningsmedel

Även om användningen av kontanter som betalningsmedel minskar kommer troligen kontanter även under en lång tid framåt att vara ett vanligt och efterfrågat betalningssätt. Uttagsautomater är sedan länge ett vanligt sätt att få tillgång till kontanter. För privatkunder har möjligheterna att ta ut kontanter också förbättrats avsevärt genom bl.a. ökade uttagsmöjligheter i samband med inköp av dagligvaror. För många småföretag i gles- och landsbygder, framför allt sådana verksamheter som är beroende av turistströmmarna, är dock bristen eller avsaknaden av uttagsmöjligheter för kontanta medel ett stort problem. På många orter är det långa avstånd till närmaste uttagsautomat, bankkontor eller närmaste kontor för Svensk Kassaservice. De bofasta är då hänvisade till lantbrevbäringen för kontantuttag, men detta är inget alternativ för företagens dagskassor eller för turistande i området. Användningen av betalkort, kreditkort etc. är ofta inte heller ett gångbart alternativ för småföretag med säsongsbetonade verksamheter, eftersom kostnaderna för den utrustning som krävs kan vara allt för stor.

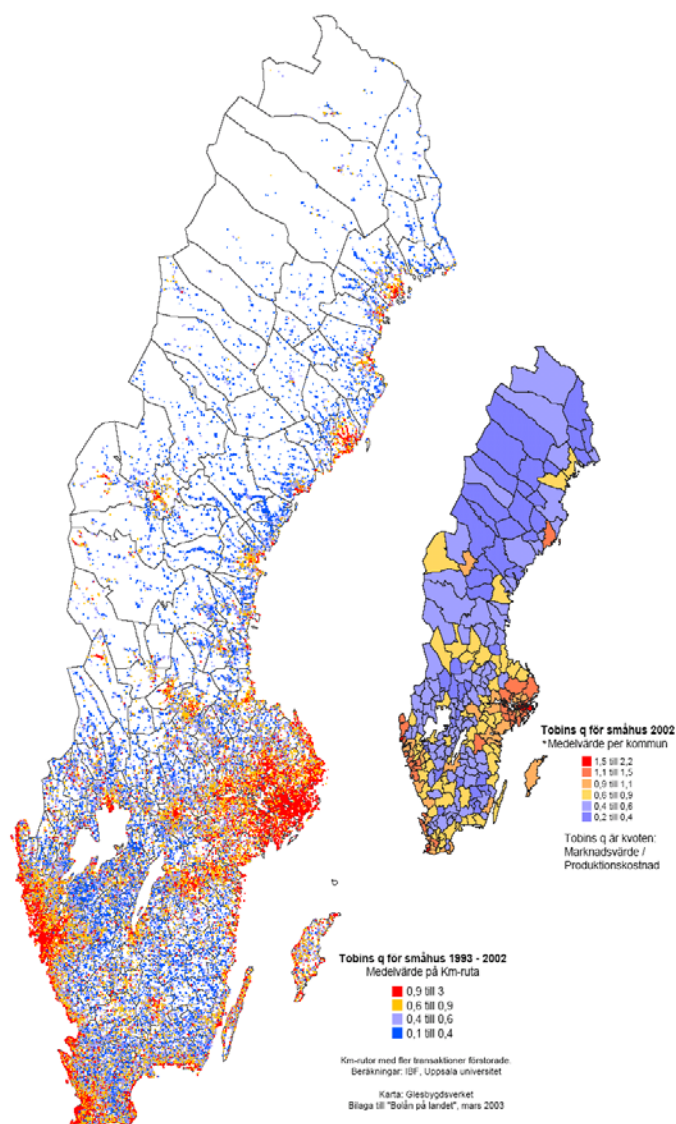
1.7 FÖRETAGSINTECKNINGAR I GLES- OCH LANDSBYGDER

Ett område där förutsättningarna för gles- och landsbygdsföretagen skiljer sig väsentligt mot företag i mer tätbebyggda områden är värderingen av fasta tillgångar. Eftersom man som gles- och landsbygdsföretagare bor och verkar i områden som marknadsmässigt har lägre värden på fasta tillgångar följer att denna typ av tillgångar har avsevärt mindre värde som säkerhet än tillgångar i större tätorter. Framför allt är det fastigheter och byggnader som värderas lågt. Värdet på fastigheterna minskar dessutom ju glesare omgivningen blir.

Värderingen av fasta tillgångar påverkar bankernas möjligheter att ta ut säkerheter vid utlåning och därmed företagens möjligheter att få lån. Det som värderas är vilka alternativa användningar fastigheter och byggnader bedöms kunna ha vid en obeståndssituation. Om ett företag befinner sig i startfasen med sin verksamhet och inte har värden i verksamheten att använda som säkerhet i t.ex. en företagsinteckning, återstår för företagsägaren att lösa säkerhetsproblemet. Detta kan leda till att de enskilda företagarna tvingas lämna personliga borgensåtaganden för att överhuvudtaget få banklån. Ibland är inte heller detta tillräckligt. Det finns också många exempel där enskilda kommuner "tvingats" gå i borgen för lån till fastighetsbolag kopplade till privata företag för att verksamheterna inte ska välja andra lokaliseringstyper. Den låga

värderingen av fasta tillgångar påverkar även bankernas vilja att låna ut pengar till bostadsbyggande¹⁵. I Glesbygdsverkets rapport Bolån på landet tydliggörs hur förhållandet mellan produktionsvärde och marknadsvärde för småhus varierar mellan olika delar av landet.

Figur 1.1 Kvoten av marknadsvärde och produktionskostnad (Tobins q) 1993-2002.

Möjligheterna till bankfinansiering av näringsfastigheter och bostäder påverkas alltså i hög grad av det geografiska läget. Den låga värderingen av fastigheter är därför ett stort problem för många företag i gles- och landsbygdsområden. Tillsammans med en generell försämring av kreditgivningen från bankerna är detta ett stort tillväxthinder för småföretagandet i dessa områden.

¹⁵ Glesbygdsverket (2003).

1.8 BEHOV AV KAPITAL

1.8.1 Inledning

Alla företag behöver kapital för sin verksamhet, både rörelsekapital och kapital i samband med investeringar eller tillväxt. Behovet av kapital varierar dock över tid beroende på bl.a. vilket utvecklingskede företagen befinner sig i, vilken verksamhet som bedrivs och vilken marknad företagen verkar på. Företag med enbart en lokal marknad har normalt sett ett lägre kapitalbehov än företag som agerar på en större geografisk marknad eller är exporterande företag. Verksamhetens art styr därför i stor utsträckning behovet av kapital.

Kapitalbehovet är mindre beroende av var verksamheten bedrivs, ett företag i Norrlands inland i en specifik bransch har inte nödvändigtvis ett annat behov av kapital än ett motsvarande företag i en annan del av landet. Generellt sett är kapitalbehoven desamma oavsett var företagen är belägna. Likaså är de problem som nyföretagare och småföretag ställs inför oftast generella, det kan handla om administrativa krav, regelverk, problem med finansiering etc.

1.8.2 Företag i gles- och landsbygdsområden

Den miljö företagen i gles- och landsbygdsområden verkar i kännetecknas bl.a. av stora geografiska avstånd till större marknader. Företagsstrukturen i gles- och landsbygdsområden är delvis också av en annan karaktär än i mer tätbefolkade delar av landet, både vad avser typen av företag och företagens storlek. Enligt vad som visas i avsnitt 4.3-4.4 är småföretagssektorn större på landsbygden än i tätorter, större i *skogslänens inland* än i övriga regioner och större i kommuner med sämre demografiska förutsättningar än i de med gynnsamma befolkningsstrukturer. Småföretagen torde därför generellt sett betyda mer för den totala sysselsättningen på landsbygden än i tätorter.

Gles- och landsbygdsområden finns dessutom i alla delar av landet och förutsättningarna skiljer sig naturligtvis också åt mellan olika gles- och landsbygder utifrån lokala förutsättningar och strukturer. Om det rent generellt är så att gles- och landsbygder kännetecknas av en större andel små företag, en särskild branschstruktur osv. så kan man anta att detta också påverkar möjligheterna att få tillgång till kapital. Ett stort antal småföretag har rimligen sämre förutsättningar än större företag att få banklån, eftersom storleken på verksamheten också påverkar möjligheterna att lämna nödvändiga säkerheter för lånen.

Eftersom det är svårt att påvisa några starka generella samband mellan småföretag i olika delar av landet och skillnader i behov av kapital utgår vi här från att behovet av kapital rent generellt är detsamma oberoende av var i landet företagen befinner sig eller bedriver sin verksamhet. Många av de problem vi ser idag är alltså i flera fall generella för små företag över hela Sverige, men problemen accentueras med geografiska handikapp och stora avstånd till marknaderna för många företag i gles- och landsbygder. Dessutom kan skillnader i företagsstruktur och branschstruktur medverka till att behoven av kapital kan variera mellan olika delar av landet utifrån skilda lokala och regionala förutsättningar.

1.9 BEFINTLIG FINANSIERINGSVERKSAMHET

1.9.1 Regeringens åtgärder

1.9.1.1 Inledning

Med kapitalförsörjning avses i den regionala utvecklingspolitiken de selektiva regionala företagsstöden regionalt investeringsstöd, regionalt bidrag till företagsutveckling, sysselsättningsbidrag samt såddfinansiering via länsstyrelser, regionala självstyrelseorgan och samverkansorganen i Kalmar län och Gotlands län. Dessutom avses det generella regionala företagsstödet transportbidrag¹⁶. Dessa offentliga insatser kompletterar den finansiella struktur

---

¹⁶ Regeringens proposition 2005/06:1, utgiftsområde 19, sidan 29.

som marknaden genom bankerna och riskkapitalaktörerna tillhandahåller. Banklån är den vanligaste och mest betydelsefulla formen av extern finansiering¹⁷.

Tillgång till kapital i tidiga skeden är en kritisk faktor för tillkomsten av nya företag. Projekt i de tidigaste skedena är också de som ofta har svårast att attrahera riskvilligt kapital. Mindre företag har ofta sämre möjligheter att attrahera externt riskkapital. Staten underlättar småföretagens kapitalförsörjning via bl.a. ALMI Företagspartner AB, Stiftelsen Industrifonden, länsstyrelserna och de regionala samverkansorganen.

Regeringen har också ansett att utbudet av såddkapital måste öka och att staten därför bör underlätta framväxten av lokala och regionala kreditgarantiföreningar. Ett särskilt bidrag/projektstöd har lämnats under perioden 2002 – 2004 för information om start av sådana föreningar. Möjligheterna att stötta bildandet och framväxten av lokala och regionala kreditgarantiföreningar har därefter förlängts genom att Nutek tilldelats ansvaret för ett program med detta syfte. Ett antal regionala kreditgarantiföreningar har också bildats under perioden. De flesta är dock i ett tidigt utvecklingskede.

1.9.1.2 Innovationer

För att stärka möjligheterna till kommersialisering av forskningsresultat och innovationer i näringslivet har regeringen bildat ett nytt bolag för innovationsfrämjande åtgärder¹⁸. Innovationsbron AB skapas genom att staten, tillsammans med de sju Teknikbrostiftelserna och Stiftelsen Industrifonden, bildar ett gemensamt moderbolag. Flera olika aktörer sammanförs nu i en organisation med tydligt mandat och långsiktig finansiering. Regionala dotterbolag ska finnas på sju orter i landet – Luleå, Umeå, Uppsala, Stockholm, Linköping, Göteborg och Lund.

Den nya koncernen föreslås ha ett ökat fokus på innovationer som kommer från näringslivet och syftar till att det ska bli enklare för entreprenörer och forskare att få rådgivning, stöd och tillgång till låne- och ägarkapital för projekt som befinner sig i mycket tidiga utvecklingskedan. Verksamheten ska bidra till att knyta samman högskola och universitet med det omkringliggande näringslivet. Verket för Innovationssystem, VINNOVA, kommer att arbeta nära det nya bolaget och finansiera utvecklingsmiljöer för nya företag, så kallade inkubatorer. Under tio år kommer Innovationsbron att ställa sammanlagt två miljarder kronor till förfogande för att i ett tidigt skede kommersialisera lovande affärsidéer från både forskarvärlden och näringslivet.

Även ALMI arbetar sedan länge med rådgivning och lånefinansiering av innovationer från företag och oberoende innovatörer. ALMI:s roll för att stödja innovationer kommer också att förstärkas genom att ett särskilt innovationsstöd har inrättats¹⁹.

1.9.1.3 Riskkapital

För att stärka finansieringen i tidiga skeden kommer Stiftelsen Industrifonden att utveckla en fond för tidigt ägarkapital²⁰. Ambitionen är att attrahera både privat och nationellt kapital och EU-medel. Fonden ska specialiseras på tidig finansiering av företag med tillväxtpotential. Den ska ha en helt kommersiell inriktning och baseras på kapital från Stiftelsen Industrifonden tillsammans med medel från privata aktörer. Fonden kommer att ha en livslängd på minst tio år med en investeringsperiod på 3-5 år. Under denna period kommer fonden årligen att kunna investera i storleksordningen 70-100 miljoner kronor.

---

¹⁷ Nutek (2003). *Finansieringsmöjligheter. Vägledning för företag och deras kapitalbehov.*

¹⁸ Regeringskansliet (2005). *Regeringens åtgärder för fler och växande företag.*

¹⁹ Regeringens proposition 2004/05:1, utgiftsområde 24.

²⁰ *Ibid.*

Regeringen har också gett Nutek och ett antal regionala aktörer möjlighet att genomföra regionala riskkapitalinsatser med stöd av strukturfondsmedel från EU. De regionala riskkapitalinsatserna ska ha ett nära samarbete med privata regionala riskkapitalbolag och investeringarna ska ske på marknadsmässiga villkor. Ambitionen är att de regionala riskkapitalinsatserna ska kunna finansiera satsningar på omkring 100 miljoner kronor i vissa strukturfondsområden.

1.9.2 Riskkapitalbolagens verksamhet

Riskkapitalbolagens verksamhet har som syfte att genom tillförsel av kapital och genom ett aktivt ägarengagemang medverka till utveckling av långsiktigt lönsamma och livskraftiga företag. Förutom kapital uppger riskkapitalbolagen att de tillför kompetens, nätverk och ägarstyrning till portföljbolagen för att dessa ska växa och generera framtida vinster²¹. 656 portföljbolag hade år 2004 totalt över 117 000 anställda i Sverige. Portföljbolag fanns i alla län utom Gotland men 72 procent av bolagen är belägna i något av storstadslänen Stockholm, Västra Götaland eller Skåne län²².

Tjänster, service är den största branschen avseende antalet bolag (17%), följt av branscherna traditionell tillverkning (15%) och IT-tjänster (13%)²³. Branscher som bioteknik, telekom/media och IT-tjänster är i stor utsträckning små bolag i tidiga skeden av utvecklingen. Samtidigt verkar dock nya satsningar i hög grad riktas mot just denna typ av ”nya” branscher där tillväxtpotentialen bedöms vara störst. Riskkapitalbolagens verksamhet har i första hand en inriktning mot investeringar i storstadsområden och då kanske framför allt mot investeringar i snabbväxande branscher som IT och bioteknik. Landsortens företag har svårt att attrahera de i huvudsak stockholmsbaserade riskkapitalbolagen²⁴.

1.9.3 Andra finansörer

Som ett komplement till bankväsendet och riskkapitalmarknaden finns också en rad andra finansörer och finansiella instrument på marknaden. En del av dessa är helt privata, andra helt offentliga, medan vissa innehåller både offentliga och privata medel.

I detta avsnitt ges en summarisk beskrivning av några av de offentliga finansörerna bland dessa, med betoning på dem som har en inriktning på eller är tillgängliga för småföretagen.

- ALMI Företagspartner AB (ALMI) finns i och har verksamhet i samtliga län i landet. ALMI erbjuder affärsutveckling, och finansiering av innovationer, företagsstarter och företagsutveckling. ALMI har olika typer av finansiering anpassade efter sina respektive målgrupper. ALMI ska komplettera bankerna och ta större risk men bara investera i företag/projekt som bedöms ge lönsamhet. Sedan en tid tillbaka har ALMI också möjligheter att ge garanti för räkningskrediter. Denna garanti ger företagen ökade möjligheter att få kortfristiga krediter och innebär att ALMI lättare kan anpassa sig efter företagets behov.
- Den statliga Stiftelsen Norrlandsfondens uppgift är att främja utvecklingen för norrländska företag. Den erbjuder riskvilliga lån för nyetablering, utveckling och expansion till tillverkande och tjänsteproducerande företag i Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Särskilt intressanta är företag som investerar i ny teknik eller i nya affärsområden med goda

---

²¹ Nutek (2005). *Utvecklingen för Riskkapitalbolagens portföljbolag 1999-2004*.

²² *Ibid.*

²³ *Ibid.*

²⁴ Bäckström, M, Andersson, M(2000).

tillväxtpmöjligheter. Stöd kan ges i form av topplån, konvertibla skuldebrev och garantier. Vid utgången av 2005 hade Norrlandsfonden 322 kunder och ett totalt finansiellt engagemang i dessa företag med 515 MSEK²⁵.

- Den statliga Stiftelsen Industrifonden verkar för tillväxt i det svenska näringslivet. Det sker främst genom finansiering via olika typer av lån eller ägarkapital till små och medelstora företag. Det finansiella engagemanget kombineras med rådgivning och stöd.
- Nuteks roll i den operativa finansieringsverksamheten är mycket begränsad och inskränker sig till en mindre del inom det regionalpolitiska området där Nutek bl.a. beslutar om regionalt investeringsstöd till företag inom stödområde B. Andra uppgifter är att:
  - Utveckla och upprätthålla kunskaper.
  - Sprida kunskaper och informera målgrupperna.
  - Driva pilotprojekt.

De flesta riskkapitalaktörer har begränsningar för sina engagemang, bl.a. i form av minimibelopp per investering. Dessa belopp ligger i vissa fall runt 0,5 miljoner kronor men oftast betydligt högre. Förutsättningarna är därför ofta inte anpassade till mindre investeringar i befintliga företag som vill växa, men i långsam takt, eller till småföretag som vill starta i liten skala.

Statliga satsningar genom organ som Innovationsbron och Industrifonden har speciella syften och vänder sig främst till snabbväxande verksamheter och företag. Många mikroföretag, företag inom den sociala ekonomin och andra småföretag har delvis andra kapitalbehov än större och snabbväxande företag och får då lösa sina kapitalbehov på andra sätt.

ALMI:s verksamhet och de regionalpolitiska stöden är dock i högre grad anpassade för mindre investeringar i dessa typer av företag.

1.9.4 Statliga stöd till företag

1.9.4.1 Regionalpolitiska stöd

De regionalpolitiska företagsstödens grundläggande syfte är att bidra till nya arbetstillfällen i företagen genom att komplettera den finansiella marknaden i regionalpolitiskt prioriterade områden och kompensera för geografiska lägesnackdelar. Länsstyrelserna, de kommunala samverkansorganen och de regionala självstyrelseorganen är ansvariga myndigheter för genomförandet på regional nivå.

Regionalt bidrag till företagsutveckling kan lämnas för investeringar som syftar till att främja en hållbar tillväxt i bidragsföretagen och därmed en hållbar regional utveckling. Stöd kan lämnas till små och medelstora företag inom de nationella stödområdena A och B, i gles- och landsbygdsområden och i de områden som omfattas av EG:s strukturfondsprogram. Bidrag kan utgå för både materiella och immateriella investeringar. Bidrag kan också lämnas som konsultcheckar. Bidrag får inte lämnas till jordbruksverksamhet, fiskeriverksamhet eller transportverksamhet.

Regionalt investeringsstöd kan lämnas för investeringar som syftar till att främja en hållbar tillväxt i stödföretagen. Stöd kan lämnas till små och medelstora företag i vissa kommuner eller delar av kommuner inom de nationella stödområdena A och B. Stöd kan i vissa fall även lämnas till kommuner för bl.a. investeringar i lokaler för uthyrning. Stödet ges i form av bidrag och kan

---

²⁵ www.norrlandsfonden.se 2006-03-16.

utgå för både materiella och immateriella investeringar. Nutek beslutar om stöd till företag inom stödområde B.

Regionalpolitiskt transportbidrag syftar till att främja en samhällsekonomiskt och i övrigt lämplig lokalisering av näringslivet. Bidrag kan lämnas för transporter från orter inom stödområdet och till orter inom stödområdet om godset utgörs av sådana hel- eller halvfabrikat som inom stödområdet undergått eller ska undergå en betydande bearbetning. Transportbidrag lämnas som bidrag till kostnaden för godstransporter på järnväg eller i yrkesmässig trafik på väg.

Sysselsättningsbidrag lämnas som ett bidrag per nytt arbetstillfälle till företag som skapar nya och varaktiga arbetstillfällen inom stödområde A och B. I stödområde B kan bidrag enbart lämnas till nyetableringar. I stödområde A kan bidrag även lämnas till andra typer av sysselsättningsökningar om dessa bedöms vara av strategisk eller särskild betydelse för den regionala utvecklingen.

Regional såddfinansiering avser finansiering av teknisk produktutveckling med tillväxt- och kommersialiseringspotential. Finansieringen kan sökas av små- och medelstora företag för nyskapande teknikbaserade projekt i tidiga skeden, där nya produkter och processer tas fram, som bedöms ha eller kunna ge ekonomisk lönsamhet. Såddfinansiering kan beviljas som garanti- och villkorslån.

Stöd till kommersiell service syftar till att upprätthålla servicen i serviceglesa områden. Stödet är egentligen ett stöd till konsumenterna och här handlar det inte om tillväxtskapande åtgärder.

De regionalpolitiska stöden är oftast utformade som bidrag utan återbetalningskrav. Möjligheten till återkrav minskar successivt under en femårsperiod. Detta förutsätter dock att företagen fortsätter sin verksamhet och uppfyller de krav som ställs i samband med att stödet beviljas. Stöden skiljer sig därför från andra finansieringsformer eftersom det inte finns några finansiella avkastningskrav kopplade till stödet. Däremot förväntas oftast en investering som beviljas bidrag leda till en sysselsättningsökning i det enskilda företaget.

Värt att notera är att även investeringar som erhåller regionalpolitiska stöd till största delen finansieras av företagen själva och via den ordinarie kapitalmarknaden. Stödet avser endast en delfinansiering av en investering och i normalfallet ingår oftast både bankfinansiering och eget kapital i finansieringslösningen. Stöden utgår inte med någon automatik, utan särskild prövning sker i varje enskilt fall. Bidragen är inte heller avsedda för rörelsekapital eller kortsiktiga behov.

Ett företag kan inte heller räkna med att återkommande lösa sina investeringar med hjälp av dessa medel utan stöden kan ses som en möjlighet vid särskilt strategiska investeringar, i en utvecklingsfas eller vid investeringsbehov i samband med start av företag. Stöden är dessutom begränsade i storlek genom EU:s regler för statsstöd men också genom såväl nationella som regionala tillämpningar av de nationella stödförordningarna.

Även om de regionalpolitiska bidragen är viktiga för många företag i många gles- och landsbygder så måste man komma ihåg att de allra flesta investeringarna även i gles- och landsbygdsområden finansieras utan medverkan av statliga bidrag. Detta motsäger också den bild som ibland framkommer att företag i framför allt glesbygder är stödberoende och lever på bidrag. De regionalpolitiska statliga stöden kan inte heller ses som en tillräcklig ersättning för de brister som den finansiella marknaden uppvisar i många gles- och landsbygdsområden.

1.9.4.2 Andra statliga företagsstöd

Stöd till start av näringsverksamhet

Det finns även en del stöd och bidrag inom ramen för arbetsmarknadspolitiken som riktar sig till företag. Länsarbetsnämnderna kan t.ex. ge stöd till start av näringsverksamhet till arbetslösa som vill starta eget företag. Stödet motsvarar den arbetslöshetsersättning den sökande har rätt

till. Stöd kan också ges som olika typer av anställningsstöd. Genom strukturfondsprogrammen Mål 1 och Mål 3 kan stöd lämnas till olika typer av kompetensutvecklingsinsatser för små och medelstora företag, till insatser för ökad anställbarhet och företaganda och till insatser för samverkan mellan utbildning och näringsliv. Dessa stöd har sådana speciella syften att de inte bör jämföras med insatser för kapitalförsörjning.

1.9.4.3 Stöd till jordbrukssektorn

Inom ramen för det nuvarande miljö- och landsbygdsprogrammet 2000-2006 inryms en rad åtgärder riktade mot de areella näringarna inklusive skogsbruk och rennäring samt naturvård och landsbygden som helhet. Åtgärderna är uppdelade på två insatsområden:

1. Syftet med åtgärderna inom insatsområde I är att fördjupa och bredda jordbrukets miljöarbete så att produktionen och utnyttjandet av natur- och kulturreсурser kan vidareutvecklas på en ekologiskt hållbar grund. Insatsområdet omfattar miljöersättningar, kompensationsbidrag till mindre gynnade områden, kompetensutveckling av jord- och skogsbrukare, stöd till investeringar som kan stödja en hållbar utveckling, stöd för anläggning av våtmarker och restaurering av slätterängar och betesmarker samt skogliga miljöåtgärder. Målgruppen är, med mindre undantag, jordbruksföretag och till viss del skogsbruksföretag och förädlingsföretag inom livsmedelsområdet²⁶.
2. Det övergripande målet med åtgärderna inom insatsområde II är att främja fortsatt sysselsättning, tillväxt och bosättning på landsbygden och därmed medverka till en ekonomiskt och socialt hållbar utveckling. Åtgärderna ska underlätta landsbygdens anpassning till nya förutsättningar, förstärka konkurrenskraften och skapa sysselsättning för både kvinnor och män i landsbygdens näringsliv. Åtgärderna ska även underlätta och främja en diversifiering av näringslivet på landsbygden samt förstärka effekten av andra åtgärder. Insatsområdet omfattar investeringsstöd, kompetensutvecklingsåtgärder, startstöd, stöd till förbättrad bearbetning och saluföring av jordbruksprodukter och åtgärder för att främja en anpassning och utveckling av landsbygden. De företagsinriktade åtgärderna omfattar främst jordbruksföretag medan utvecklingsprojekt och kompetensutveckling når en bredare målgrupp²⁷.

Inom Mål 1- området genomförs åtgärder för utveckling av landsbygden som kompletterar och samverkar med miljö- och landsbygdsprogrammet. I programmen för båda Mål 1-regionerna finns ett särskilt insatsområde för landsbygdsutveckling med åtgärder som i första hand riktar sig till de areella näringarna inklusive rennäringen. De landsbygdsutvecklingsåtgärder som tillämpas inom ramen för Mål 1- programmen är stöd till investeringar i jordbruksföretag, startstöd för unga jordbrukare, stöd för kompetensutveckling inom jord- och skogsbruket, stöd för förbättrad bearbetning och saluföring av jordbruksprodukter samt åtgärder för att främja anpassning och utveckling av landsbygden. Åtgärderna för att främja landsbygdens utveckling ingår också i ett särskilt samiskt insatsområde. Utanför Mål 1- området genomförs åtgärderna för att främja landsbygdens utveckling inom ramen för miljö- och landsbygdsprogrammet.

Insatserna inom landsbygdsutvecklingsprogrammet syftar i första hand till att underlätta landsbygdens anpassning till nya förutsättningar och för ett bevarande av landsbygden som miljö och för jordbrukets överlevnad som näring. Insatserna inom EU: s jordbrukspolitik är dock inte inriktade mot en ökad jordbruksproduktion utan snarare på att styra över produktionen mot annan inriktning, mot vidareförädling m.m. samtidigt som landskapet och de värdefulla natur-

---

²⁶Regeringens skrivelse 2005/06:87. Den övergripande strategiska inriktningen av kommande landsbygdsprogrammet.

²⁷ *Ibid.*

och kulturmiljöerna kan bevaras. Insatserna, som i huvudsak riktas mot jordbruksföretag, är naturligtvis av oerhörd vikt för de enskilda företagen. Medlen kan däremot inte riktigt jämföras med andra former av kapitalförsörjning eftersom de delvis har andra syften än att främja tillväxten i primärnäringen.

Det kommande landsbygdsprogrammet för perioden 2007-2013 är för närvarande under utarbetande. Av den strategiska inriktningen på programmet²⁸ framkommer dock att programmet kommer att omfatta bredare insatser för en diversifiering av landsbygdens ekonomi och livskvalitet på landsbygden. Detta innefattar därför också insatser mot en bredare målgrupp av mikroföretag med syfte att utveckla entreprenörskap och för att stimulera diversifiering till annan verksamhet än jordbruk. Till stor del kommer dock programmet att ha en liknande inriktning som nuvarande landsbygdsutvecklingsprogram.

1.9.5 Finansieringsmöjligheter som kompletterar lån och riskkapital

1.9.5.1 JAK-banker

JAK Medlemsbank är en ekonomisk förening med rätt att bedriva bank och fortbildningsverksamhet. Verksamhetsidén bygger på ett antal grundläggande, kooperativa principer och värderingar där banken ägs och kontrolleras av alla medlemmar i en demokratisk anda. Medlemmarnas inlåning och insatser kan användas för utlåning till andra medlemmar och medlemmarna ges möjlighet att spara och låna av varandra utan ränta och till självkostnadspris²⁹.

Tanken är att JAK ska komplettera en bristande finansiell struktur med lokalt sparande och utlåning, ofta till småskaliga verksamheter och bygdeutvecklingsarbete. Bankverksamheten sköts från ett huvudkontor, men det finns också lokalavdelningar på närmare trettio platser i landet.

1.9.5.2 Kreditgarantiföreningar

Kreditgarantiföreningar har under de senaste åren vuxit fram som ett svar på svårigheterna för mindre företag att få finansiering. Kreditgarantiföreningar är sedan länge väletablerade samarbetspartners till banker och företag i många europeiska länder, bl.a. i Italien.

Kreditgarantiföreningar har som syfte att underlätta för sina medlemmar att få lån och finansiering hos banker och andra kreditinstitut. Kreditgarantiföreningar lånar inte ut egna pengar utan står för säkerheter och garantier för lån och andra krediter som småföretagare har behov av för sin rörelse. Föreningarnas verksamhet bygger på privat engagemang för att underlätta finansiering av företag³⁰.

En kreditgarantiförening lyder under samma lagstiftning som en bank, vilket innebär samma krav på tillstånd och tillsyn från Finansinspektionen som gäller för en bank. Det innebär också krav på föreningens organisation och ledning.

Under perioden 2002–2004 kunde ett särskilt bidrag/projektstöd lämnas för information om start av kreditgarantiföreningar. Möjligheterna att stötta bildandet och framväxten av lokala och regionala kreditgarantiföreningar har därefter förlängts genom att Nutek tilldelats ansvaret för ett program med detta syfte. Programmet vänder sig till både befintliga och blivande kreditgarantiföreningar och för att uppnå syftet med programmet kan Nutek stödja aktiviteter som syftar till att antingen utveckla befintliga föreningar eller främja tillkomsten av nya kreditgarantiföreningar.

---

²⁸ *Ibid.*

²⁹ www.jak.se (200603-16).

³⁰ www.nutek.se 2006-05-03.

Ett antal regionala kreditgarantiföreningar har också bildats under de senaste åren. De flesta är dock ännu i ett tidigt utvecklingskede. För närvarande finns det ca. ett tiotal kreditgarantiföreningar i Sverige, men flera är under bildande. De svenska kreditgarantiföreningarna är i de flesta fall organiserade i moderorganisationen Sveriges Kreditgarantiförening.

1.9.5.3 Nya finansieringsmöjligheter

År 2005 öppnade Sverige möjligheterna att använda EU-medel även för riskkapitalsatsningar. I enlighet med detta har det inom programmet Mål 1 Södra Skogslänsregionen startats ett projekt för regional kapitalförsörjning. SamInvest AB, ett dotterbolag till ALMI, förvaltar en fond bestående av drygt 60 mkr. Finansiärer till fonden är Nutek, länsstyrelserna i regionen och EU:s regionala fond. Syftet med SamInvests verksamhet är att öka tillgången på riskkapital i regionen och att fungera som katalysator mellan det privata riskkapitalet och utvecklingsbara små och medelstora företag. Det geografiska området för SamInvest investeringar är Jämtlands län, Västernorrlands län, Torsby Kommun i Värmlands Län, Ljusdals Kommun i Gävleborgs Län, Malung, Orsa, Vansbro och Älvdalens Kommuner samt Venjans och Våmhus församlingar i Mora Kommun i Dalarnas län.

SamInvest tecknar samarbetsavtal med privata riskkapitalbolag, affärsängelnätverk och privata investerare. Dessa får därmed möjlighet att växla upp sina investeringar med maximalt samma belopp från SamInvest. Detta gör det lättare för privata riskkapitalbolag att investera i norrländska företag samtidigt som det frigörs upp till dubbelt så mycket kapital till företagen³¹.

I Mål 2 Västra har ett projekt med motsvarande uppbyggnad startats. Projektet som fått namnet Regionala Partnerskapsfonden (RPF) i Örebro är ett samarbete mellan ALMI, Nutek, länsstyrelserna i Örebro och Värmlands län, Västra Götalandsregionen samt EU:s regionala fond. Dessa aktörer har tillsammans avsatt 52 miljoner kronor till fonden. Vestra Partnerinvest AB, ett dotterbolag till ALMI, sköter förvaltningen av fonden.

RPF söker samarbete med andra partners som t.ex. riskkapitalbolag, institutionella placerare och småföretag som ägnar sig åt placeringar i onoterade bolag. Dessa samarbetspartners avgör sedan urvalet av investeringsobjekt. Beslutet att gå in i en satsning ligger på samarbetspartnern som sedan kan erbjuda RPF att medverka i satsningen. Genom denna konstruktion tillförs regionen riskkapital på 100 miljoner kronor.

Nämnda satsningar är fortfarande under uppbyggnad, men det är väsentligt att också kommande strukturfondsprogram medger möjligheter att använda EU-medel för olika typer av insatser som förbättrar den regionala och lokala kapitalförsörjningen. Det kan handla om riskkapitalsatsningar, kreditgarantiföreningar, lokala fonder eller andra initiativ som kompletterar den befintliga marknaden. En sådan möjlighet som bör tas tillvara är Europeiska kommissionens och Europeiska Investeringsbankens gemensamma initiativ Jeremie som kommer att introduceras inför kommande strukturfondsperiod.

Förutom ovan angivna aktörer finns det en rad andra finansiella aktörer med olika syften och inriktningar på sina verksamheter. Det handlar både om olika typer av långgivare och riskkapitalaktörer, både nationella och sådana med regionala avgränsningar för sina verksamheter. Det finns även en rad olika stöd riktade till företag inom olika branscher och med olika syften. Vi avgränsar oss dock till den kortfattade beskrivningen ovan av några av de finansiärer och stödformer som är mer generella³².

---

³¹ www.saminvest.se 2006-04-12.

³² För en bred översikt över befintliga nationella och regionala finansiärer se Nutek. *Finansieringsmöjligheter; Vägledning för företag och deras kapitalbehov.*

1.10 TILLGÅNGEN TILL KAPITAL

1.10.1 Inledning

Vi har i föregående avsnitt gjort en översiktlig genomgång av regeringens insatser för en bättre kapitalförsörjning och de verktyg staten har till sitt förfogande. Vi beskriver också kortfattat några av de aktörer som med olika grad av statlig medverkan har till uppgift att verka för en bättre finansieringssituation för småföretag i allmänhet och för företag i gles- och landsbygder.

Vi har enligt resonemanget ovan konstaterat att behovet av kapital visserligen kan variera mellan olika delar av landet och mellan olika lokala miljöer, men att dessa skillnader mer är hänförliga till skillnader i företagsstrukturer eller branschstrukturer. De skillnader som kan finnas har därför troligen också regionala eller lokala förtecken.

Tillgången på kapital styrs dock av andra faktorer än företagsstruktur eller branschstruktur. Det finns också både forskning och olika undersökningar som behandlar kapitalförsörjningsfrågor, även utifrån ett småföretagsperspektiv. En brist är dock att skillnader mellan olika områdestyper såsom tätorter och gles- och landsbygder i de flesta fall inte kan utläsas. Vår hypotes i denna rapport är dock att det förekommer skillnader i tillgång till kapital mellan olika delar av landet eftersom vissa förutsättningarna skiljer sig åt. Olika förutsättningar som kan påverka tillgången till kapital i olika delar av landet kan t.ex. vara:

- Andelen småföretag.
- Olika branschstrukturer med t.ex. många tjänsteföretag.
- Bankernas infrastruktur.
- Värderingen av fasta tillgångar.
- Tillgång till vissa typer av riskvilligt kapital som t.ex. regionalpolitiska företagsstöd m.m.
- Riskkapitalmarknadens huvudintresse för ”innebranscher” med snabb tillväxt.

1.10.2 Regeringens syn

I budgetpropositionen 2005/06³³ skriver regeringen att det kan finnas ett underutbud av reguljärt finansieringskapital i vid bemärkelse i vissa delar av landet. Ett problem, som uppstått de senaste åren, är att långgivare, framför allt banker, har blivit mer restriktiva i sin utlåning. Det kan därför finnas ett för litet utbud av kapital till små och medelstora företag i dessa områden. En del av underutbudet täcks av bl.a. stiftelsen Norrlandsfondens och ALMI Företagspartner AB:s låneverksamhet och de regionala företagsstöden.

1.10.3 Näringsutskottets syn

Näringsutskottet skriver i sitt betänkande³⁴ att hinder för en tillfredsställande kapitalförsörjning till framför allt små och växande företag måste undanröjas och att tillgången till kapital i tidiga skeden, såddkapital, är ett centralt område som har konstaterats vara en kritisk faktor för tillkomsten av nya företag med utvecklingspotential. För finansiering av företag i tidiga skeden finns flera statligt initierade aktörer. Den totala statliga finansieringen av företag i tidiga skeden bedöms dock inte vara tillräcklig.

---

³³ Regeringens proposition 2005/06:1, utgiftsområde 19, sidan 41.

³⁴ Näringsutskottets betänkande: 2004/05:NU1.

1.10.4 Några studier på området

1.10.4.1 Nutek:s enkätundersökning om företagens villkor och verklighet 2005

Nutek genomförde under hösten och vintern 2004/2005 tillsammans med SCB en riksomfattande undersökning av småföretagen i Sverige³⁵. I undersökningen studeras villkor för småföretagen ur ett brett perspektiv och enkätundersökningen omfattade även frågor kring behov av och tillgång till finansiering och kapital.

Glesbygdsverket har bearbetat Nutek:s material för att se om det i denna undersökning kan utläsas om småföretag i gles- och landsbygd har sämre möjligheter till kapitalförsörjning än småföretag i andra delar av landet.

Av Nutek:s undersökning kan utläsas att 18,6 procent av de undersökta företagen anser att ”begränsad tillgång till lån” är ett ganska stort eller mycket stort hinder för tillväxt. En något större andel, 20,3 procent av de undersökta företagen, anser att ”begränsad tillgång till externt ägarkapital” är ett ganska stort eller mycket stort hinder för tillväxt.

Bland de soloföretag som vill anställa anger 28 procent av företagen att ”begränsad tillgång till externt ägarkapital” är ett stort eller mycket stort hinder för tillväxt medan 22 procent av de undersökta företagen anser att ”begränsad tillgång till lån” är ett stort eller mycket stort hinder³⁶. Av de småföretag som redan har anställda men som vill fortsatt växa upplever drygt 20 procent av företagen att ”begränsad tillgång till externt ägarkapital” och ”begränsad tillgång till lån” är ett stort eller mycket stort hinder för tillväxt.

Vidare framkommer att mellan 33 och 35 procent av de tillfrågade företagen anger att de har behov av extern finansiering för att klara av genomförandet av investeringar eller tillväxtplaner. Samtidigt anser närmare 67 procent av företagen att de har goda eller mycket goda lån- och kreditmöjligheter.

Även om urvalet i undersökningarna på nationell nivå är omfattande och har en relativt hög svarsfrekvens, så är materialet som rör småföretag i gles- och landsbygder för litet att dra några helt hållbara slutsatser från. Uppgifterna kan dock ge en indikation på hur företagen generellt sett uppfattar möjligheterna eller problemen med tillgång till finansiellt kapital. Däremot är uppgifterna inte generaliserbara för större gles- och landsbygdsområden.

Om enkäten enbart hade riktat sig till småföretag i gles- och på landsbygder är det troligt att anta att svarsfördelningen sett något annorlunda ut. Nutek gjorde år 2002 motsvarande enkätundersökning av småföretag³⁷. I denna undersökning konstaterar Nutek att företag i glesbygd³⁸ generellt upplever större tillväxthinder än företag i storstadsområden, således även beträffande tillgången till lån och externt ägarkapital. Intressant att notera är att kvinnor i Nutekundersökningen anger betydligt lägre antal hinder än män. Tillgång till lån och nytt ägarkapital anses vara ett ganska litet tillväxthinder för kvinnor. Dock söker avsevärt mycket färre kvinnor än män extern finansiering och fler kvinnor än män tycker att tillgången till lån och krediter är otillfredsställande. Detta samtidigt som färre kvinnor än män anser att tillgången till lån och krediter är mycket goda. Inom gruppen unga företagare, 30 år eller yngre, förefaller

---

³⁵ Nutek. *Företagens villkor och verklighet 2005*. R 2005:10.

³⁶ Se också Nutek/ALMI *Företagspartner: Den första anställningen – Hinder och möjligheter för soloföretag att anställa en första person R2005:01*.

³⁷ Nutek. *Företagens villkor och verklighet 2002. Tillväxt i småföretag B 2003:4*.

³⁸ Definitionen glesbygd utgår här från Nutek: s regionfamiljebegrepp. Nutek: s definition utgår från lokala arbetsmarknadsregioner med kommuner som minsta byggsten. Med glesbygd avses i detta sammanhang företag inom regionfamiljerna 5 och 6.

tillgången till finansiering vara ett särskilt stort tillväxthinder. Beträffande övriga hinder verkar dock inte unga företagens situation vara mer problematisk än genomsnittet för samtliga företag.

1.10.4.2 Nutek:s rapport Kapitalförsörjning i småföretag

Nutek presenterade i mars 2006 en rapport med namnet ”Kapitalförsörjning i småföretag”. I rapporten genomförs en kartläggning av de svenska småföretagens kapitalförsörjningssituation. Resultaten bygger på information från den omfattande enkätundersökningen riktad till företag med färre än 50 anställda som Nutek genomförde under hösten och vintern 2004/2005 tillsammans med SCB³⁹.

Nutek har i detta arbete studerat situationen för svenska småföretag idag och kommit fram till att bilden är mer positiv än vad många föreställer sig. Nio av tio företag som ansöker om lån eller krediter beviljas också dessa. Åtta av tio företagsledare bedömer att företaget inte har något behov av extern finansiering för att klara den normala driften. Behovet bedöms vara allra lägst i de tre storstadsområdena.

Beträffande behovet av extern finansiering för att klara behovet av investeringar har småföretagen i storstadskommunerna mindre behov av extern finansiering än företagen i gruppen övriga kommuner. Tillverkande företag verkar ha ett större behov än handels- och tjänsteföretag. En hög omsättning och anställda ökar också behovet av extern finansiering. Nya företag har högre behov av externfinansiering för att klara genomförandet av tillväxtplaner än mogna företag.

Två tredjedelar av företagen anser att låne- och kreditmöjligheterna är goda eller mycket goda. Företagsledare födda utomlands har en mer negativ syn på låne- och kreditmöjligheterna än företagsledare födda i Sverige.

Av de som faktiskt ansökt om lån under perioden 2002-2004 är det 90 procent som beviljats lån. Företag där företagsledaren är kvinna, född utomlands eller tillhör gruppen företagsledare mellan 18 och 30 år förefaller att ha svårare att beviljas lån eller kredit än företag som leds av män, svenskfödda eller företagsledare äldre än 31 år. Företag som leds av kvinnor förefaller att under perioden 2002-2005 dessutom ha allt svårare att beviljas lån eller kredit. År 2002 uppgav 10 procent av de som ansökt att de inte beviljats lån eller kredit medan motsvarande andel år 2005 var 17 procent. För männen är det en något större andel som anger att de beviljats lån eller kredit år 2005 än år 2002.

Efter en mer ingående analys drar Nutek slutsatsen att om företagsledaren är kvinna eller man inte påverkar vare sig bedömningen av låne- eller kreditmöjligheterna eller för sannolikheten att beviljas kredit vid ansökan. De skillnader som kunde ses när man enbart betraktade individfaktorer försvann när även faktorer som bransch, företagets ålder och regiontillhörighet beaktades. Orsaken till skillnader mellan könen på individnivå var således effekter av andra faktorer som t.ex. branschtillhörighet. Däremot kvarstod en mer negativ inställning bland kvinnorna att ta in externa delägare och externt kapital.

Företag som leds av utlandsfödda personer bedömer att de har svårare att få lån eller krediter än företag som leds av svenskfödda. Denna bild bekräftas även om andra faktorer än enbart individfaktorer vägs in. Detta förhållande kvarstår även för de faktiska möjligheterna att beviljas lån eller krediter. Sannolikheten att beviljas lån eller kredit är alltså lägre för företag med utlandsfödda företagsledare. Det är dessutom en lägre sannolikhet att företagare födda utomlands är villiga att ta in externt ägarkapital i företaget.

---

³⁹ Nutek. *Företagens villkor och verklighet 2005*.

En ingående analys (totalmodell) bekräftar också att företag med fler än fem anställda har en högre sannolikhet att beviljas lån än en soloföretagare. En högre omsättning innebär också större möjligheter att få lån eller krediter.

Nutek konstaterar också att bedömningen av de egna låne- och kreditmöjligheterna är mer negativ bland företagen i gruppen ”storstadsregioner”⁴⁰ än i övriga regioner. Trots att företag i stödområde A och B har tillgång till viss kapitalförsörjning genom regional näringslivsutveckling bedömer företagen sina möjligheter till lån och krediter som sämre än företag i andra regioner. I kartläggningen framkommer också att företag inom stödområde B i lägre utsträckning beviljas lån jämfört med övriga grupper av regioner. I en fördjupad analys framkommer dock inga signifikanta resultat vad gäller andelen företag som beviljas eller inte beviljas lån eller krediter inom stödområdena. Nutek konstaterar slutligen att bilden av företag och företagare i ett geografiskt sammanhang inte är entydig.

En slutsats av denna undersökning är att det är svårt att urskilja olikheter eller skillnader mellan tätorter och gles- och landsbygd. De indelningar av företagen som görs i detta sammanhang bygger på indelning i kommuner men där olika miljöer inom kommuner inte går att särskilja. Nutek konstaterar också att även med en kommunindelning som grund är bilden av företag och företagare i ett geografiskt sammanhang inte entydig. Trots detta framkommer flera intressanta resultat. Utlandsfödda företagsledare har svårare att få lån eller krediter till sina företag än svenskfödda företagsledare. Kvinnliga företagsledare har även dessa sämre möjligheter än manliga företagsledare även om denna skillnad i första hand är hänförlig till faktorer som branschtillhörighet, företagets ålder och regiontillhörighet och inte företagarens kön. Hög omsättning och fler än fem anställda förbättrar sannolikheten att beviljas lån.

1.10.5 Några andra rapporter

Kapitalförsörjningsfrågorna har under senare år behandlats och diskuterats i många olika sammanhang. Utöver de rapporter som kortfattat redogjorts för enligt ovan framkommer problemen med finansiering även i bl.a. följande rapporter:

Av ALMI:s barometer från hösten 2005⁴¹ framgår att det trots den goda konjunkturen är tufft för de små företagen. Företagen har ett stort lånebehov men det är ont om riskkapital och bankerna kan inte tillgodose finansieringsbehovet. Riskerna är att småföretagen inte hänger med i utvecklingen och att landet tappar tillväxtpotentialer. ALMI konstaterar att ”de små vanliga bolagen” inte är särskilt intressanta för riskkapitalmarknaden. Tillgången på riskkapital tycks också i huvudsak finnas i storstadsområdena.

I rapporten Bättre finansiering för kommersialisering av innovationer (N2004/5322/NL) konstaterades att det finns en brist på statligt kapital inom förkommersiell finansiering och en brist på ägarkapital i den tidiga startfasen. I rapporten lämnas också ett antal förslag till åtgärder för att förbättra situationen.

Även den statliga utredningen Tillväxtdelegationen⁴² konstaterar att problemet med att hitta finansiering ofta hindrar entreprenörer och företagare att komma igång eller växa. Bl.a. har nyföretagare inom mineralindustrin i Bergslagen lyft fram att problemet är särskilt stort inom denna bransch, eftersom det krävs stora investeringar innan affärsverksamheten kan komma igång.

---

⁴⁰ Regionfamilj 1: Stockholm, Göteborg och Malmö kommuner med omland.

⁴¹ ALMI pressmeddelande 2005-11-22.

⁴² SOU 2004:126.

Inlandsdelegationen⁴³ konstaterar att inlandet har behov som särskilt måste uppmärksammas i den pågående diskussionen om näringslivets kapitalförsörjning. Alla de åtgärder som vidtagits säga vara välbehövliga men inte tillräckliga för att företagens behov av kapital ska tillfredsställas. Det behövs också ett stort inflöde av kapital till inlandet och företagen bör söka vägar till bättre finansiering genom marknadsprövade, gemensamma projekt.

Leif Berndtsson⁴⁴ konstaterar att pengar ibland är en begränsande faktor för utveckling av företag, speciellt i vissa delar av landet. Företag upplever att tillgång på kapital kan, i vissa områden, vara ett av de största hindren för tillväxt. Berndtsson konstaterar därför att tillgången på såddkapital måste öka, att lånegarantier måste ges i ökad utsträckning och att nya kreditgarantiföreningar måste utvecklas. Berndtsson betonar också företagsutvecklarnas viktiga roll som länk i ledet mellan företagare och kreditgivare.

En anledning till skillnader mellan stad och landsbygd skulle kunna vara att det är svårare för kreditgivare att bedöma kreditvärdigheten hos perifert belägna företag jämfört med sådana som ligger i storstadsregioner. Avståndet mellan kreditgivare och kredittagare har ökat till följd av nedläggningen av bankernas lokalkontor, menar Berndtsson, och detta kan ge negativa konsekvenser då personkänndomen minskar.

Åhlström⁴⁵ skriver att möjligheter att sälja ofta är avgörande för ett riskkapitalbolags långsiktiga överlevnad. På orter med en svag andrahandsmarknad för företag blir därför riskkapitalbolagens risktagande ofta orimligt stort. Åhlström drar slutsatsen att det inte är omöjligt att finansiera bra företagsprojekt i glesbygden, men tröskeln är betydligt högre än för motsvarande projekt i storstadsområden.

Samtidigt råder det också delvis delade meningar om hur stort problemet med tillgång till kapital verkligen är. Enligt Svenskt Näringsliv⁴⁶ har företagens tillgång till kapital förbättrats under det senaste decenniet eftersom den ekonomiska politiken haft en mer stabilitetsorienterad inriktning vilket lett till ett lägre ränteläge. Svenskt Näringsliv menar dock att kapitalförsörjningen måste förbättras för att öka nyföretagandet och för att svenska företag ska kunna växa i samma takt som i andra länder. De hävdar att småföretagens tillgång till eget kapital hämmas av förmögenhetsskatten och de höga skatterna på utdelningar och kapitalvinster. Vidare föreslår de en rad ytterligare åtgärder som sammantaget bedöms kunna råda bot på kapitalförsörjningsproblemen.

Värt att notera är också att många företag inte vill växa. I en undersökning av intresseorganisationen Företagarna⁴⁷ undersöktes 500 företagare utan anställda som arbetar minst halvtid i företaget. Av dessa angav 25 procent att det största hindret för ytterligare expansion var de inte vill att företaget ska växa. Endast 10 procent angav däremot att brist på kapital/extern finansiering som det största hindret för ytterligare expansion.

Bland de företag som inte vill växa lyfts ofta viljan att vara oberoende fram som en avgörande faktor. Att vara oberoende innebär samtidigt att externa intressen och externt riskkapital kapital

---

⁴³ SOU 2004:135.

⁴⁴ Kungliga Skogs- och Lantbruksakademins Tidskrift, Årg. 142, nr 4 och nr 11, år 2003: Kapital för landsbygd-företagare.

⁴⁵ Åhlström (2002).

⁴⁶ www.svensktnaringsliv.se 2005-02-08.

⁴⁷ Nutek/ALMI Företagspartner: Den första anställningen – Hinder och möjligheter för soloföretag att anställa en första person R2005:01.

blir mindre intressant samtidigt som behovet av en bra bankkontakt och lånefinansiering blir allt viktigare när företagets egna medel inte räcker till

1.11 NYA INITIATIV OCH SATSNINGAR

Under den senaste tiden har problemen med kapitalförsörjningen lyfts upp och aktualiserats i många sammanhang. Frågor har bl.a. ställts i riksdagen om vilka åtgärder som regeringen avser vidta för att förbättra situationen⁴⁸. Regeringen har också avsatt medel för stöd till etablering av kooperativ verksamhet, till uppbyggnad av kreditgarantiföreningar och till andra insatser för en bättre kapitalförsörjning. Vissa regelsystem har också förändrats för att underlätta för nya riskkapitalsatsningar och kreditgarantiföreningar att bildas.

Det är uppenbart att det behövs komplement till banksystemet och riskkapitalmarknaden för att tillgodose de behov som finns och för att möjliggöra nyföretagande och växande företag. Olika typer av riskkapitalbolag med statlig medverkan har också funnits i Sverige under en lång tid. Likaså finns det även regionalpolitiska stöd och olika typer av riskvilliga lån eller krediter där staten är huvudman.

Kreditgarantier är ett annat instrument som har använts för att täcka upp en del av de risker som banksystemet inte ansett sig kunna stå för. Inom ramen för de regionalpolitiska stödsystemen, har flera olika varianter av kreditgarantier funnits genom åren men flera av dessa har också avvecklats. Eftersom det handlat om regionalpolitiska stöd så har stöden dessutom haft geografiska avgränsningar (men även andra begränsningar) och därför inte varit tillgängliga för företag i hela landet.

Ett flertal initiativ har tagits från olika håll för att råda bot på eller åtminstone motverka de problem som finns med den otillfredsställande kapitalförsörjningen. Massmedias fokus på frågorna, alla de initiativ kring nya och alternativa lösningar som dykt upp under de senaste åren är tydliga tecken på att det finns brister i tillgången till finansiellt kapital och bekräftar att det finns problem som marknaden inte klarar av att lösa.

På många håll i landet har de försvårande omständigheterna för näringslivet i mindre kommuner lett fram till olika lokala initiativ för att hitta alternativa lösningar på dessa problem. Även nätverket SmåKom har varit aktiva i frågan och de har t.ex. lyft fram Trångsviksbolaget i Jämtlands län som en bra förebild för hur man lokalt kan underlätta för och uppmuntra småföretagande. Inom ramen för flera strukturfondsprogram har projekt startats för att utveckla system med riskkapitalbolag, EU-kommissionens nya initiativ Jeremie har rönt stort intresse som en ny möjlighet, ett antal nya kreditgarantiföreningar har startats eller är under uppbyggnad. I Jämtland har de två aktiebolagen Aktiva Jämtland och Z-Invest gått ihop och bildat Aktiva Invest. Förutom att bistå med riskkapital kommer det nya företaget att bistå med kunskap och råd till mindre och medelstora företag i regionen. Det finns otaliga exempel på initiativ och satsningar för att förbättra kapitalförsörjningen till små- och medelstora företag runt om i vårt land. En framgångsrik väg för att ytterligare förbättra och stödja dessa goda initiativ är att underlätta för och simulera framväxten av regionala och lokala lösningar, anpassade till de särskilda behov som kan finnas och till den regionala och/eller lokala företagsstrukturen.

1.12 KAPITAL OCH KVINNORS FÖRETAGANDE

För företag i startfasen kan kontakter med banken eller andra finansiärer vara ett stort problem. Ofta har den sökande inte den kunskap som krävs för att kunna presentera affärsidén på ett

---

⁴⁸ Se t.ex. fråga 2005/06.1024.

tillfredsställande sätt⁴⁹. Detta i sig kan göra att möjligheten att få lån eller annan finansiering försvåras eller t.o.m. omöjliggörs.

Attityden hos enskilda kreditchefer eller bankanställda gentemot kvinnor som företagare eller mot de affärsidéer som kvinnor för fram upplevs också ibland som ett problem. På samma sätt sägs kvinnliga nyföretagare ofta ha lägre kreditönskemål vilket gör att de inte når upp till de tröskelvärden som långgivare ibland kräver⁵⁰. För att undvika denna typ av problem är det viktigt att etablera en bra relation mellan långgivare och företagare som bygger på god kännedom om företaget och dess ledare.

Det finns en rad studier som pekat på de speciella problem som kvinnor som företagare kan möta i sina bankkontakter. Nutek⁵¹ visar att kvinnliga småföretagare i mindre utsträckning än män beviljas lån eller krediter. En del av detta kan möjligen hänföras till storleken på företagen, samma studie visar också att företag med en hög omsättning har större möjligheter att beviljas krediter än de med en låg omsättning. Som nämnts tidigare i denna rapport är småföretagen relativt sett mer förekommande i landsbygder än i tätorter vilket skulle kunna innebära att de kapitalförsörjningsproblem som kvinnor ibland utsätts för kan vara särskilt stora i dessa områden.

Det finns dock som också konstaterats tidigare i denna rapport en stor kunskapsbrist vad gäller småföretag i gles- och landsbygdsområden. Inom ramen för denna studie har vi inte kunnat verifiera att de skillnader mellan kvinnors och mäns kapitalförsörjning som till viss del framkommer för småföretag på nationell nivå också föreligger oberoende av geografisk lokalisering. Inget tyder dock på att förutsättningarna för kvinnors företagande i dessa avseenden skulle vara bättre i landsbygder än i tätorter.

Befintliga finansieringsformer kan också ha vissa begränsningar avseende vilka verksamheter eller branscher de kan användas för. I de regionalpolitiska stöden har traditionellt funnits vissa branschbegränsningar även om regelsystemen anpassats allt eftersom till nya förutsättningar. Det kan dock tänkas att det också finns andra begränsningar som inte är formella men där vissa branscher och verksamheter inte har ansetts "värda" att satsa på. Ett exempel skulle t.ex. kunna vara delar av tjänstesektorn. Om tjänstproducerande företag har svårare att hitta finansieringskapital än varuproducerande företag skulle detta i så fall kunna missgynna kvinnliga entreprenörer eftersom fler företag inom service- och tjänstesektorn startas av kvinnor än av män.

Det finns alltså flera tecken som tyder på att kvinnliga företagsledare kan ha sämre möjligheter än manliga företagsledare att få lån eller krediter. Därför behövs lösningar som bygger på en bättre lokal kännedom om företagen och företagsledarna. Satsningar på t.ex. lokala fonder och kreditgarantiföreningar bör därför stimuleras, satsningar som också riktas och utformas så att kvinnors behov och önskemål bättre tillgodoses. I annat fall tillvaratas inte den tillväxtpotential som finns i dessa företag.

1.13 SLUTSATSER

Det tycks finnas en stor enighet om att kapitalförsörjningsfrågorna är viktiga för framför allt nystartade, unga företag och företag som vill expandera. Både i regeringens budgetproposition, i strukturfondsprogram, i tillväxtprogram, hos myndigheter, i motioner till riksdagen och hos näringslivets företrädare lyfts dessa frågor fram som väsentliga för tillväxt och ett ökat

---

⁴⁹ Nutek. *Problem och möjligheter vid nyetablering*. R 2003:4. Sidan 12.

⁵⁰ Björnsson, B. "En ban k även för kvinnor? Småföretagares erfarenheter av rådgivningsmöten i bank.

⁵¹ Nutek 2006. *Kapitalförsörjning i småföretag*.

nyföretagande. Även i den begynnande valrörelsen och i uttalanden från egentligen alla riksdagspartier lyfts kapitalförsörjningsfrågorna och vikten av fler småföretag fram. Däremot så skiljer sig bedömningen åt om vilken typ av insatser som behöver göras och i vilken omfattning samt på vilket sätt som marknaden behöver kompletteras.

Gemensamt för de flestas uppfattning är att speciellt tillgången på såddkapital, dvs. finansiering i företagens tidiga utvecklingsskeden, är problematisk. Detta gäller både privat och offentligt kapital. Denna slutsats drar också av bl.a. ISA, Nutek och VINNOVA i en gemensam promemoria⁵². I många länder sköts såddsatsningar av privatpersoner men detta är mindre vanligt i Sverige⁵³. Enligt KTH är bankerna huvudsakliga externa finansiärer i mellan 50 till 70 procent av företag med mellan 5 till 200 anställda. Riskkapital och företagsänglar står för en ytterst liten procent, särskilt utanför storstadsområdena⁵⁴.

Det finns alltså mycket som tyder på att kapitalförsörjningsfrågorna är ett stort problem för många småföretag, inte minst i gles- och landsbygdsområden. Ett tydligt problem är den låga värderingen av fastigheter i många gles- och landsbygdsområden. Den låga värderingen av fastigheter försämrar företagens lånemöjligheter och sätter extra press på de enskilda företagarna eller ägarna att lämna personliga borgensåtaganden för att deras företag ska få banklån. Bankernas delvis förändrade sätt att arbeta, centralisering av beslutsrätt och brist på kunskap och kännedom om de lokala företagen är andra faktorer som försvårar företagets situation.

Tillgången till eller utbudet av riskkapital är också sämre i landsbygdsområden, inte minst med tanke på branschstrukturer och de många småföretagen. Riskkapitalföretagen och småföretag har ofta svårt att nå varandra. Många av bolagen har sin huvudsakliga verksamhet i storstadsområden och de är ofta också inriktade mot nya, expansiva branscher. Även om det finns riskkapitalaktörer som arbetar med andra geografiska inriktningar så är regelverk och intresse ofta inriktade mot snabbväxande och lite större företag. Mikroföretag och många andra småföretag med små kapitalbehov är inte lika intressanta. En förekommande uppfattning är att riskkapitalbolagen har resurser att satsa, men att de ofta inte vill ta risken att gå in tidigt i små projekt. Riskkapitalbolagen ställer också höga krav på tillväxt, avkastning och ofta inflytande i företagets ledning. Detta gör att många företag varken kan eller vill ställa upp på villkoren. Här kommer kreditgarantiföreningarna in som ett viktigt komplement.

I kapitel 6 i huvudrapporten redovisas de intervjuer som gjorts inom ramen för uppdraget. Även dessa visar att kapitalförsörjningsfrågorna är ett stort problem för många småföretag i framför allt de inre delarna av norra Sverige. Orsakerna till problemen tycks vara geografiskt betingade och hänga ihop med de glesa strukturerna och de långa avstånden, faktorer som leder till bl.a. låga fastighetsvärden och en sämre tillgång till lånekapital och riskkapital.

En ytterligare indikation på att finansieringsfrågorna upplevs som allt mer problematiska för småföretag i gles- och landsbygdsområden är att många nya initiativ och idéer kring kreditgarantiföreningar, riskkapitalfonder, lokala medlemsbanker, JAK-banker etc. har aktualiserats under den senaste tiden. Alla dessa initiativ är tecken på att marknaden inte fullt täcker de behov som finns, åtminstone inte i alla delar av landet. Drivkrafterna bakom företagande inom social ekonomi är delvis andra eller bredare än enbart vinst och tillväxt. Här fungerar inte heller de traditionella formerna för kapitalförsörjning och finansiering tillräckligt bra.

---

⁵² ISA/ Nutek/VINNOVA (2004). *Vår syn på tillväxt. En grund för en tillväxtorienterad näringspolitisk strategi.*

⁵³ www.svensktnaringsliv.se 2005-02-08. *Svenskt Näringsliv. Bättre kapitalförsörjning.*

⁵⁴ *Kungliga Tekniska Högskolan: Underlagsrapport till ITPS; Utvärdering av förmånsrättsreformens effekter utifrån ett kreditgivningsperspektiv.*

Det finns också studier som visar på en ganska positiv bild av småföretagens kapitalförsörjningssituation. En sådan bild ges t.ex. i Nutek: s rapport ”Kapitalförsörjning i småföretag” där nio av tio av de svarande företagen angett att de fått lån eller krediter när de ansökt om detta⁵⁵. Materialet i denna studie är dock vad avser småföretag i gles- och landsbygd för litet för att det ska gå att dra några hållbara slutsatser.

Flera studier⁵⁶ visar också att även om kapitalförsörjningen i många avseenden är tillfredsställande så finns det stora brister i tillgången till finansiellt kapital för unga företag, företag med kvinnlig ledare och för företagare med utländsk härkomst. I dessa studier går det inte att utläsa huruvida det finns skillnader mellan tätorter och landsbygder, men inget tyder på att förutsättningarna i detta avseende skulle vara bättre i landsbygdsområden.

Beträffande förmånsrättslagens effekter för kreditgivningen till små- och medelstora företag så är det tydligt att de förändringar som genomfördes efter beslut i Riksdagen år 2003 haft vissa negativa effekter. Hur stora dessa blivit är svårt att bedöma. ITPS bedömning är att de negativa effekterna överväger⁵⁷ men å andra sidan genomfördes delrapporten endast ett halvår efter att ändringarna börjat verka fullt ut, vilket gör effekterna osäkra. Det är också osäkert om de effekter som ändå kan skönjas beror på reformen i sig eller på att den gjort det möjligt för bankerna att agera på ett annat sätt. De negativa effekterna, direkta eller indirekta, bedöms dock vara stora för många småföretag. Genom riksdagsbeslut i mars 2006⁵⁸ återställdes företagsinteckningens förmånsvärde till 100 procent, dvs. en återgång till tidigare regler.

Glesbygdsverket gör bedömningen att tillgången till kapital är bristfällig i många gles- och landsbygder. Befintliga aktörers verksamhet, inräknat de aktörer som har offentliga inslag, är inte fullt tillgängliga för framför allt de riktigt små företagen. Det görs också och har gjorts många insatser för att förbättra småföretagens kapitalförsörjningssituation. Trots detta finns det behov av särskilda insatser i gles- och landsbygder för att skapa någorlunda likvärdiga förutsättningar för företagandet. I annat fall riskerar dessa skillnader att bli ett allvarligt problem och tillväxthinder för småföretag i stora delar av landet.

Glesbygdsverket tar inte ställning i detalj till vilka typer av insatser som bör genomföras, det väsentliga är att finansieringssituationen för småföretag i gles- och landsbygder förbättras. Insatserna kan handla om att förbättra tillgången till både lån, riskkapital och riskvilliga krediter. Insatserna bör dock utformas efter regionala och lokala behov eftersom förutsättningarna ser olika ut i olika delar av landet.

1.14 ÅTGÄRDER FÖR EN BÄTTRE KAPITALFÖRSÖRJNING – GLESBYGDSVERKETS FÖRSLAG

Det finns alltså en i stort sett gemensam syn på att finansieringsfrågan är ett stort problem för nystartade företag, unga företag, och företag som vill växa. Vad som också tycks vara klarlagt är att tillgången till finansiellt kapital ser olika ut i olika delar av landet. Detta gör att många småföretag i landsbygdsområden har en svårare finansieringssituation än företag verksamma i tätorter eller städer. Därför behövs åtgärder från statens sida för att förbättra tillgången på kapital i gles- och landsbygdsområden.

Behovet av lokala lösningar som tillfredsställer särskilda behov i olika geografiska områden eller för olika branscher blir allt mer framträdande. Olika företag har olika förutsättningar och behov

---

⁵⁵ Nutek (2006). *Kapitalförsörjning i småföretag*.

⁵⁶ Se bl.a. Björnsson: *En bank även för kvinnor och Nutek Kapitalförsörjning i småföretag*.

⁵⁷ ITPS (2005).

⁵⁸ Protokoll 2005/06:93.

och det bör därför också finnas olika typer av finansieringslösningar att tillgå för att på bästa sätt möta det enskilda företagens behov.

Staten bör därför underlätta framväxten av lokala och regionala lösningar som på ett bättre sätt tar tillvara lokal och regional kunskap och kompetens. Dessa bör utvecklas efter lokala och regionala behov och förutsättningar och med sett starkt inflytande av regionala och lokala aktörer. Man bör här naturligtvis utnyttja de aktörer och det engagemang som redan finns kring dessa frågor.

Lösningar som bygger på samverkan mellan privata och statliga insatser och som möjliggör framväxten av nya former för kapitalförsörjning och ett bredare utbud av alternativa lösningar kan vara särskilt värdefulla. Befintliga regelverk som knyter an till kapitalförsörjning i företag bör också anpassas för att satsningarna ska ge bästa effekt.

Sverige bör också på ett bättre sätt utnyttja möjligheterna att använda strukturfondsmedel för kapitalförsörjningsinsatser, t.ex. de möjligheter som instrumentet Jeremie ger för att utveckla riskkapitalbolag eller andra finansieringsformer med lokal och regional anknytning.

För att stimulera tillkomsten av nya kreditgarantiföreningar i gles- och landsbygdsområden är fortsatt och förstärkt stöd till uppbyggnaden av föreningarna ett viktigt verktyg. Här finns två alternativa vägar att gå; antingen står staten själv genom sina myndigheter eller organisationer (ALMI m.fl.) för tillhandahållandet av kreditgarantier, eller så stöttar staten genom olika insatser de initiativ som växer fram och där näringslivet på lokal och regional nivå tar en aktiv del.

Fördelen med att stötta lokala och regionala system är att man där skapar ett engagemang för bygdens utveckling och att man samtidigt skapar nätverk med kunskap om de lokala företagen och de lokala förutsättningarna.

Verkets slutsats är att marknaden behöver kompletteras med finansieringslösningar som bygger på stora mått av lokal- och personkännedom och som kan hantera och ta hänsyn till regionala och lokala förutsättningar. Utformningen av sådana lösningar måste också göras med dessa lokala förtecken, det finns ingen generell medicin som löser dessa problem i alla delar av landet.

REFERENSER

- Björnsson, B (2001). En bank även för kvinnor? Småföretagares erfarenheter av rådgivningsmöten i bank. Handelshögskolan. Studentlitteratur
- Bäckström, M, Andersson, M (2000). Tillgång till riskkapital för ägarledda bolag i Norrland. Mitthögskolan.
- Glesbygdverket (2003). Bolån på landet. Om finansiering av bostäder i gles- och landsbygder. Östersund.
- Glesbygdverket (2005). Henrik Bengtsson. Det sociala kapitalet som indikator för landsbygdens tillväxtmöjligheter.
- Hessing, T, Johansson, K (2005). ”Företag i kläm” – Nya förmånsrättslagens påverkan vid finansiering till små och medelstora företag. Handelshögskolan BBS.
- ISA/ NUTEK/VINNOVA (2004). Vår syn på tillväxt. En grund för en tillväxtorienterad näringspolitisk strategi.
- ITPS (2005). Delrapportering av uppdraget att utvärdera förmånsrättsreformens olika effekter. Dnr. 1-012-2004/0283.
- JAK-medlemsbank. www.jak.se (2006-05-22).
- Kjellberg, O, Olsson, K (2005). Lokalt kapital utvecklar bygden. Nutek. Lokal ekonomi för hållbar tillväxt. B 2006:1.
- Kungliga Skogs- och Lantbruksakademins Tidskrift. (Årg .142, nr 4 och nr 11, år 2003).Kapital för landsbygdsföretagare.
- Kungliga Tekniska Högskolan (2005). Utvärdering av förmånsrättsreformens effekter utifrån ett kreditgivningsperspektiv. Underlagsrapport till ITPS.
- Norrlandsfonden (2006). www.norrlandsfonden.se (2006-03-16).
- Nutek (2003). Finansieringsmöjligheter. Vägledning för företag och deras kapitalbehov.
- Nutek (2003). Företagens villkor och verklighet. Tillväxt i småföretag. B 2003:4. Stockholm.
- Nutek (2003). Problem och möjligheter vid nyetablering. R 2003:4.
- Nutek Infonummer 028-2004. Finansiering av näringsfastigheter i glesbygd – problem och möjligheter. En rapport om lokalförsörjning inom stödområdet.
- Nutek (2005). Företagens villkor och verklighet 2005. Dokumentation och svarsöversikt. R 2005:10. Stockholm.
- Nutek (2005). Utvecklingen för riskkapitalbolagens portföljbolag 1999-2004. R 2005:22.
- Nutek (2006). Kapitalförsörjning i småföretag. Extern finansiering – efterfrågan och tillgång för småföretagen. R 2006:5.
- Nutek/ALMI Företagspartner (2005). Den första anställningen – Hinder och möjligheter för soloföretag att anställa en första person. R2005:01.
- Norrlandsfonden. www.norrlandsfonden.se (2006-03-16).
- Näringsutskottets betänkande 2004/05:NU1.

Regeringens proposition 2004/05:1.

Regeringens proposition 2005/06:1.

Regeringens skrivelse 2005/06:87. Den övergripande strategiska inriktningen av kommande landsbygdsprogrammet.

Regeringskansliet (2005). Regeringens åtgärder för fler och växande företag.

Riksdagen (2006). Protokoll 2005/06:93.

Riksdagen. Svar på fråga 2005/06:1024.

Saminvest (2006). www.saminvest.se (2006-04-12).

Svenska Bankföreningen (2006). www.bankforeningen.se (2006-04-27).

Svenskt Näringsliv. Bättre kapitalförsörjning. (2005). www.svensktnaringsliv.se (2005-02-08).

SOU 2004:126. Tillväxtdelegationens slutbetänkande.

SOU 2004:135. Slutbetänkande av Inlandsdelegationen.

TCO. Promemoria om nya kapitaltäckningsregler. (2006-03-20).

Åhlström, P (2002). Pengar sökes. Landsortens finansiella infrastruktur. LO.